

HOLLANDA'DAKİ TÜRKLER
SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLAR VE
KÜLTÜRLEŞME SÜREÇLERİ

Gülhan Yaman Kahveci

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

**HOLLANDA'DAKİ TÜRKLER
SOSYO-KÜLTÜREL TEMALAR VE KÜLTÜRLEŞME SÜREÇLERİ
Gülhan Yaman Kahveci**

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak
©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.
2021 Mart, Ankara

ISBN No: 978-605-7877-90-1

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd.Şti.
Sertifika No: 47865
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48
Tel: 0(312) 341 36 67

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay/Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com
http://www.siyasalkitap.com

Bu araştırma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından yurtdışı doktora sırası araştırma bursu çerçevesinde desteklenmiştir.

HOLLANDA'DAKİ TÜRKLER
SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLAR VE
KÜLTÜRLEŞME SÜREÇLERİ

Gülhan Yaman Kahveci

Dr. Gülhan Yaman Kahveci, 1987/İstanbul doğumludur. Lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde 2005-2009 yılları arasında tamamladı. Yüksek lisans öğrenimini "Evlilik Yoluyla Afyon-Emirdağ'dan Belçika'ya Gerçekleşen Göçler ve Yaşanan Süreçler" başlıklı tezi ile 2012 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda tamamladı. Kasım 2015-Kasım 2016 yılları arasında TÜBİTAK yurtdışı doktora sırası araştırma bursu ile misafir araştırmacı olarak bulunduğu Hollanda Vrije Üniversitesi'nde 1 yıl süreyle gerçekleştirdiği "Hollanda'da Yaşayan Türklerin Ev Sahibi Toplumla Sosyo-Kültürel Temaslarının Kültürel Aktarım Sürecine Etkileri" konulu doktora tez araştırmasını 2018 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda tamamlayarak doktor unvanı aldı. 2009 yılında Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde Araştırma Görevlisi olarak başladığı görevine hâlen devam etmekte olup, göç, kültür ve Türk kültürü konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

Canımın içi babamın anısına...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
TEŞEKKÜR	15
GİRİŞ	17
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE YÖNTEMİ	21
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	21
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	24
2. BÖLÜM: HOLLANDA'DAKİ TÜRK VARLIĞI VE TÜRKLERE YÖNELİK POLİTİKALAR .	33
2.1. HOLLANDA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL BOYUTU	33
2.2. HOLLANDA'DAKİ TÜRKLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK VE EKONOMİK DURUMLARI	37
2.3. HOLLANDA'DA TÜRKLERE YÖNELİK POLİTİKALAR VE TÜRKLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	41
3. BÖLÜM: GÖÇ ÇALIŞMALARINDA SOSYO-KÜLTÜREL TEMAS, KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE KÜLTÜRLEŞME OLGUSU	51
3.1. KURAMSAL-KAVRAMSAL ARKAPLAN	51
3.2. ÇALIŞMADA TEMEL ALINAN YAKLAŞIM	64
4. BÖLÜM: HOLLANDA'DAKİ TÜRKLERİN SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARI VE KÜLTÜRLEŞME SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	69
4.1. HOLLANDA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	69
4.2. DİL YETERLİLİĞİ VE DİLİN GÜNLÜK HAYATTAKİ KULLANIMI	85
4.2.1. Türkçe Dil Yeterliliği	86
4.2.2. Hollandaca Dil Yeterliliği	87
4.2.3. Aile İçerisinde İlk Öğrenilen ve Öğretilen Dil	88
4.2.4. Çocuklara Hangi Dilde İsim Verildiği	90
4.2.5. Dilin Günlük Hayattaki Kullanımı	91
4.3. AİLE YAPISI VE EVLİLİK TERCİHLERİ	96
4.3.1. Hanehalkı Nüfusu ve Birlikte Yaşanılan Kişiler	96
4.3.2. Gelir Durumu ve Yeterliliği	97
4.3.3. Ailede Kararların Kimler Tarafından Alındığı	99
4.3.4. Aile İçi İlişkiler ve Akrabalık Bağlarına Verilen Önem	99
4.3.5. Evlenme Şekli	99

4.3.6. Evlilik Tercihleri	100
4.3.7. Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler	105
4.3.8. Evlenen/Evlenilecek Kişinin Türk/Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığına İlişkin Düşünceler	105
4.4. SOSYAL İLETİŞİM/ETKİLEŞİM	108
4.4.1. Yaşanılan Çevre ve Sosyal İletişim/Etkileşim.....	108
4.4.1.1. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Kimlerle Komşuluk Yapıldığı	108
4.4.1.2. Anaokulu/Zorunlu Eğitime Devam Eden Çocuklarının Gittiği Okullarda Kimlerin Çoğunlukta Olduğu	110
4.4.1.3. Çoğunlukla Hangi Toplumun Kültürel Aktivitelerine Katılım Gösterildiği	111
4.4.1.4. Gündelik Alışverişlerin Çoğunlukla Kimlerden Yapıldığı	112
4.4.2. Mesleki Çevre ve Sosyal İletişim/Etkileşim	112
4.4.3. Akriba, Arkadaş Çevresi ve Sosyal İletişim/Etkileşim	114
4.4.3.1. Akrabaların Ağırlıklı Olarak Kimlerden Oluştugu.....	114
4.4.3.2. En Yakın Arkadaşların Kimlerden Oluştugu	114
4.4.4. Hollandalılar ile Sosyal İletişim/Etkileşim.....	117
4.4.4.1. Hollanda'da Yaşayan Türkler ile Hollandalılar Arasındaki İlişkilerin Durumu ve Kuşaklar Boyunca Ne Yönde Değiştğine İlişkin Düşünceler	117
4.4.4.2. Hollanda Toplumunu ile En Çok Hangi Ortamda İletişim Kurulduğu.....	126
4.4.4.3. Hollandalılar ile İletişimin Ne Derece Önemli Olduğu ve Görüşme Sıklığı	127
4.4.4.4. Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı	128
4.4.4.5. Hollanda'daki Türk Toplumunun Hollanda Siyasetinde Ne Düzeyde Temsil Edildiğine İlişkin Düşünceler	131
4.4.5. Hollanda'daki Türkler Arasındaki Sosyal İletişim/Etkileşim.....	135
4.5. HOLLANDA'DAKİ TÜRKLERİN TÜRK KÜLTÜRÜNÜ SÜRDÜRME VE HOLLANDA KÜLTÜRÜNÜ BENİMSEME DURUMLARI	140
4.6. KÜLTÜREL AKTARIM.....	163
4.7. DİNÎ İNANÇLAR.....	169
4.8. AİDİYET VE TÜRKİYE İLE BAĞLAR.....	172
4.9. YAŞANAN SORUNLAR.....	186
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	195
KAYNAKÇA	211
EKLER	217

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1.	Göçmen Grupların ve Hâkim (Büyük) Toplumun Kültürleşme Tutumları...	56
Şekil 2.	Türkiye’den Göç Edilen Yerlere Göre Dağılım.....	82
Tablo 1.	Hollanda’daki Türklerin Kuşaklara Göre Dağılımı	26
Tablo 2.	Hollanda’daki Batılı Olmayan Göçmenlerin Nüfus Dağılımı	26
Tablo 3.	Asimilasyon Değişkenleri	61
Tablo 4.	Hollanda’daki Türk Nüfusunun Kuşaklara Göre Dağılımı.....	37
Tablo 5.	Hollanda’daki Türk Nüfusunun Kuşak, Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı	38
Tablo 6.	Hollanda’daki Türklerin Yaşadıkları Başlıca Şehirlere Göre Nüfus Dağılım ve Oranları	39
Tablo 7.	Anketin Uygulanma Biçimi.....	70
Tablo 8.	Cinsiyet Dağılımları	70
Tablo 9.	Yaş Dağılımları	71
Tablo 10.	Doğum Yerine Göre Dağılımları	71
Tablo 11.	Kuşaklara Göre Dağılımları	72
Tablo 12.	Medeni Duruma Göre Dağılımları	73
Tablo 13.	Katılımcıların Çocuk Sayısı	73
Tablo 14.	Eğitim Durumuna Göre Dağılımları.....	74
Tablo 15.	Katılımcıların Yaş ve Eğitim Durumuna Göre Korelasyonu	75
Tablo 16.	Eğitim Alınan Yere Göre Dağılımları	75
Tablo 17.	Katılımcıların Eşlerinin ve Anne-Babalarının Eğitim Durumu.....	76
Tablo 18.	Katılımcıların Eğitim Durumu ile Eşi, Annesi ve Babasının Eğitim Durumları Arasındaki Korelasyon	77
Tablo 19.	Asıl Meşguliyetlerine Göre Dağılımları	78
Tablo 20.	Eğitim Durumu ve Mesleki Durum (ISEI) Arasındaki Korelasyon.....	79
Tablo 21.	Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımları	80
Tablo 22.	Hollanda Vatandaşlığına Geçmede Rol Oynayan En Temel Faktörler	81
Tablo 23.	Hollanda’da Yaşanılan Şehre Göre Dağılımları	83
Tablo 24.	(Hollanda’da doğmadıysa) Hollanda’ya Göç Etme Tarihi	83
Tablo 25.	(Hollanda’da doğmadıysa) Hollanda’ya Göç Etme Yaşı	84
Tablo 26.	Hollanda’ya Göç Etmeye Yol Açan Temel Sebepler.....	85
Tablo 27.	Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi	86
Tablo 28.	Çocukların Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi	86
Tablo 29.	Hollandaca Dil Yeterliliği Düzeyi	87
Tablo 30.	Hollandacanın Ağırlıklı Olarak Öğrenildiği Yer	88
Tablo 31.	Aile İçerisinde İlk Öğrenilen Dil.....	88
Tablo 32.	Aile İçerisinde Çocuklara İlk Öğretilen Dil.....	89

Tablo 33. Kuşaklara Göre Çocuklara Aile İçerisinde İlk Öğretilen/Öğretilmesi Planlanan Dil.....	90
Tablo 34. Çocuklara Hangi Dilde İsim Verildiği.....	91
Tablo 35. Katılımcıların Hangi Dilde Düşündükleri ve Hangi Dilde Duygularını Daha İyi İfade Ettikleri Arasındaki İlişki.....	91
Tablo 36. Doğum Yeri ile Hangi Dilde Düşünüldüğü Arasındaki İlişki.....	93
Tablo 37. Doğum Yeri ile Ebeveynlerle İletişim Dili Arasındaki İlişki.....	94
Tablo 38. Katılımcıların Ebeveynler, Akraba/Hemşeriler ve Sosyal Çevre İle İletişim Dili.....	95
Tablo 39. Hangi Dilde Gazete, Dergi ve Kitap Okunduğu.....	96
Tablo 40. Hanehalkı Nüfusu.....	97
Tablo 41. Eve Giren Aylık Toplam Net Gelir Durumu.....	98
Tablo 42. Oturulan Konut.....	98
Tablo 43. Katılımcıların Evlenme Şekline Göre Dağılımları.....	99
Tablo 44. Katılımcıların Eş Seçimini Kimler Arasından Yaptıkları.....	100
Tablo 45. Türk Toplumunun Evlilik Örüntüleri, 2001-2015.....	100
Tablo 46. Katılımcıların Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceleri.....	105
Tablo 47. Evlenen/Evlenilecek Kişinin Türk Olmasının Katılımcılar İçin Önemli Olup Olmadığı.....	105
Tablo 48. Evlenen/Evlenilecek Kişinin Müslüman Olmasının Katılımcılar İçin Önemli Olup Olmadığı.....	106
Tablo 49. Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler ile Evlenilecek Kişinin Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığı Arasındaki İlişki.....	107
Tablo 50. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Kimlerle Komşuluk Yapıldığı Arasındaki İlişki.....	109
Tablo 51. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Çocukların Hangi Okullara Kaydettirildiği Arasındaki İlişki.....	111
Tablo 52. Doğum Yeri ile Çoğunlukla Hangi Toplumun Kültürel Aktivitelerine Katılım Gösterildiği Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 53. Çalışılan Yerde Ağırlıklı Olarak Kimlerin Çalıştığı ve Kimlerle İletişim Kurulduğu Arasındaki İlişki.....	113
Tablo 54. Akrabaların Ağırlıklı Olarak Kimlerden Oluştugu.....	114
Tablo 55. Doğum Yerine Göre En Yakın Arkadaşların Kimlerden Oluştugu.....	115
Tablo 56. Katılımcıların Hollanda'da Yaşayan Türkler ile Hollandalılar Arasındaki İlişkiler Hakkındaki Değerlendirmeleri.....	117
Tablo 57. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Hollanda Toplumuyla Sosyo-Kültürel İlişkilerinin Kuşaklar Boyunca Ne Yönde Değiştiğine İlişkin Düşünceler....	119
Tablo 58. Hollandalılar ile Sosyo-Kültürel İlişkilerin Ne Yönde Değiştiği ve Bu İlişkilerin Türk Dili ve Kültürünün Aktarımını Ne Yönde Etkilediğine İlişkin Düşünceler.....	123
Tablo 59. Hollanda Toplumunu ile En Çok Hangi Ortamda İletişim Kurulduğu.....	126
Tablo 60. Hollandalılar ile İletişimin Hollanda'daki Türkler İçin Ne Derece Önemli Olduğu.....	128
Tablo 61. Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı....	128

Tablo 62. Doğum Yeriine Göre Hollanda'daki Türklerin Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı.....	129
Tablo 63. Kuşaa Göre Hollanda'daki Türklerin Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı	130
Tablo 64. Hollanda'daki Türk Toplumunun Hollanda Siyasetinde Ne Düzeyde Temsil Edildiğine İlişkin Düşünceler.....	133
Tablo 65. Hollanda'daki Türklerin Kendi Aralarındaki İlişkileri Nasıl Gördükleri	135
Tablo 66. Hollanda'daki Türklerin Sosyo-Kültürel Etkileşim ve Kültürleşme Durumları.....	141
Tablo 67. Türk Kültürünü Sürdürme/Hollanda Kültürünü Benimseme Durumuna Dair İlişkili İki Grup Arası Korelasyon Analizi Sonucu.....	141
Tablo 68. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Durumları.....	142
Tablo 69. Doğum Yeriine Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Sonuçları	144
Tablo 70. Kuşaklara Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları	145
Tablo 71. Kuşaklara Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Scheffe Testi Sonuçları	147
Tablo 72. Cinsiyete Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları	151
Tablo 73. Yaşaa Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları	152
Tablo 74. Vatandaşlık Durumuna Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları.....	153
Tablo 75. Eğitim Durumuna Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları	155
Tablo 76. Türk Dili ve Kültürünü Koruma ve Geliştirmeye Verilen Öneme Göre Türk Kültürünü Sürdürme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları.....	157
Tablo 77. Hollandalılarla İletişime Verilen Öneme Göre Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları	158
Tablo 78. Türk Kültürünü Sürdürme Düzeyine Etki Eden Faktörlere İlişkin Regresyon Analizi.....	158
Tablo 79. Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyine Etki Eden Faktörlere İlişkin Regresyon Analizi	161
Tablo 80. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Kendi Dil ve Kültürlerini Koruma ve Geliştirme Koşullarına Ne Derece Sahip Olduklarına İlişkin Düşünceler ..	163

Tablo 81. Çocuklarına Dinî Değerleri ve İbadetleri Öğretmenin Türk Kültürünün Sürdürülmesi İçin Ne Derece Önemli Olduğuna İlişkin Görüşleri	166
Tablo 82. Çocuklarına Dil ve Kültür Aktarımıyla İlgili Olarak Hangi Durumun Kendilerini En İyi Şekilde İfade Ettiği	166
Tablo 83. Doğum Yerine Göre Çocuklara Dil ve Kültür Aktarımına İlişkin Düşünceler.....	167
Tablo 84. Çocuklarının Daha Çok Hangi Toplumun Üyeleriyle Arkadaşlık Etmesini İstedikleri.....	168
Tablo 85. Eğzer Dinî Eğitim Aldıysalar, Katılımcıların Bu Eğitimlerini Nerede Aldıkları.....	169
Tablo 86. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Dinî İbadetleri Yerine Getirme Durumları.....	170
Tablo 87. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Dinî Ritüelleri Yerine Getirme Durumları	171
Tablo 88. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Hollanda’da Kendi Kimliklerini Nasıl Tanımladıkları	172
Tablo 89. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Hollanda Toplumunun Bir Üyesi Olmaktan Memnun Olup Olmadıkları	173
Tablo 90. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Nereyi “Vatan” Olarak Gördükleri.....	173
Tablo 91. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda’yı Nasıl İfade Ettikleri.....	175
Tablo 92. Doğum Yerine Göre Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda’yı Nasıl İfade Ettikleri.....	176
Tablo 93. Hollanda’daki Türklerin En Çok Hangi Ülkenin Siyasetini Takip Ettikleri ..	177
Tablo 94. Bir Türk Takımı ile Hollanda Takımı Maç Yaptığında, Hollanda’da Yaşayan Türklerin Hangi Takımı Destekledikleri.....	178
Tablo 95. Türkiye’deki Akriba ve Arkadaşlarıyla Ne Sıklıkta İletişim Kurdukları.....	178
Tablo 96. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Türkiye’ye Ne Sıklıkta Gittikleri	179
Tablo 97. Hollanda’da Yaşayan Türkleri Türkiye’ye Gitmeleri Konusunda Motive Eden En Önemli Sebep	179
Tablo 98. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Bir Senelik Süre İçerisinde Türkiye’de Geçirdikleri Toplam Süre	180
Tablo 99. Hollanda’daki Türklerin Türkiye’ye Geri Dönüş Hakkındaki Düşünceleri .	181
Tablo 100. Doğum Yerine Göre Türkiye’ye Geri Dönüşe İlişkin Düşünceler.....	182
Tablo 101. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Öldüklerinde Nereye Gömülmek İstedikleri	184
Tablo 102. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Kuşaağaa Göre Gömülmek İstedikleri Yer...	186
Tablo 103. Hollanda Toplumuna Uyum Konusunda Belirtilen Durumlarda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları	187
Tablo 104. Hollanda’da Türk Oldukları İçin Kendilerine Karşı Önyargı ile Karşılaşp Karşılaşmadıkları.....	189
Tablo 105. Belirtilen Durumlarda Ne Sıklıkta Dışlanma ve/veya Ayrımcılığaa Uğradıkları	190
Tablo 106. Doğum Yerine Göre Hollanda’daki Türklerin Önyargı ve Ayrımcılık Konusunda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları.....	191

ÖNSÖZ

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelik 1960'lı yıllardan itibaren gerçekleşen işçi göçleri, bu sürece bağlı olarak gelişen aile birleşimleri ve aile kurma kanalıyla gerçekleşen göçler; birçok Avrupa ülkesinde kalıcı bir Türk nüfusunun oluşmasına yol açmıştır. Başta Almanya olmak üzere Fransa, Hollanda, Avusturya, Belçika, İsviçre, Danimarka, İsveç ve Norveç gibi ülkeler Türklerin yoğun olarak yaşadığı ülkelerdir. Türklerin sözkonusu ülkelere gerçekleşen göçleri ve yaşanan sorunlar üzerine ilgili ülkelerde çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Ancak Avrupa'da yaşayan Türklere yönelik Türkiye'deki akademik çalışmalar, çok yetersiz ve bazı alanlarla sınırlı kalmıştır. Dr. Gülhan Yaman Kahveci tarafından Hollanda'da yaşayan Türklere yönelik gerçekleştirilen bu çalışma, hem Türkçe literatüre hem de alana yapacağı katkılar açısından çok önem taşımaktadır.

Eserde Hollanda'da yaşayan Türklerin sosyo-ekonomik durumları, uyum süreçleri, bu süreçte karşılaştıkları zorluklar, Türk kültürünün sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara aktarımı, Türkler arasındaki ilişkiler ağı ve ulus-ötesi bağların rolü, Türklerin Türkiye'ye dönüş yapma veya Hollanda'da kalma konusundaki tercihleri ve bu tercihlerinde rol oynayan faktörler sosyolojik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmayı kıymetli kılan en önemli özelliklerin başında verilerin alan araştırması kapsamında toplanmış olması gelmektedir. Çalışma kapsamında Dr. Gülhan Yaman Kahveci, Kasım 2015-Kasım 2016 tarihleri arasında Hollanda'da gerçekleştirdiği alan araştırmasında verileri nicel ve nitel araştırma yöntemlerini kullanarak toplamıştır. Günümüzde alan araştırmalarının ülke içerisinde gerçekleştirilmesinin dahi hem zaman hem de ekonomik açıdan çok maliyetli olduğu düşünüldüğünde böyle bir çalışmanın Hollanda'da gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Dr. Gülhan Yaman Kahveci'nin büyük bir özveri ve emek ile gerçekleştirdiği bu çalışma, telif eser kategorisinde yer alan bir yayının olmanın yanında ilgili literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca bu eserin hem Türkiye hem de Hollanda'daki politika yapıcılar ve karar alıcılar açısından da çok yararlı olacağı kanaatindeyim. Dr. Gülhan Yaman Kahveci'yi bu özel çalışmasından dolayı tebrik ediyor, bu alandaki çalışmalarının devamını diliyorum.

Prof.Dr. Cahit Gelekçi

TEŞEKKÜR

Uzun ve yorucu ama bir o kadar da keyifli ve keşfedici bir yolculuk gibidir doktora süreci. Hayatımızın en mutlu, en anlamlı ve bazen de en acı anlarını yaşadığımız bu süreçte asla unutulmayacak olanlar ise yürüdüğümüz yolda gerek bilimsel, gerekse maddi ve manevi destekleriyle bizlere eşlik edenlerdir. Bu vesileyle çok önemli desteklerini gördüğüm kişilere teşekkür ve saygılarımı iletmekten onur duyarım.

Öncelikle merak ve ilgiyle yürüttüğüm bu çalışmanın her aşamasında yol gösterici ve öğretici önerileri ile sağladığı tüm bilimsel katkı ve destekleri için akademik hayata adım atmam hususunda beni teşvik eden Değerli Hocam, Tez Danışmanım Prof.Dr. Cahit Gelekçi'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, çalışmanın ortaya çıkması sürecinde bilimsel görüş, öneri ve deneyimleriyle çok değerli katkılar sağlayan değerli jüri üyelerine; bu bağlamda öncelikle tecrübeleri ve sahip olduğu çok önemli değerleri bizlerle her daim paylaşan, rol modeli olarak benimsediğim Sevgili Hocam Prof.Dr. Nevin Güngör Ergan'a, üniversite yıllarında ilk tanıdığım ve değerli görüşlerine her daim başvurduğum, ayrıca geliştirici önerileriyle çalışmama çok değerli katkılar sağlayan Sevgili Hocam Prof.Dr. Hayati Beşirli'ye, bilimsel açıdan gelişimimize her zaman çok önem veren ve çalışmamı detaylı bir şekilde inceleyerek önemli katkılar sağlayan Sayın Hocam Prof.Dr. Serdar Sağlam'a ve hem çalışmalarıyla, hem de geliştirici ve çözüm üreten önerileriyle ve en önemlisi hep içtenliğiyle her koşulda yol gösteren çok önemli bir rehber olan Değerli Hocam Prof.Dr. Birsen Şahin Kütük'e gönülden teşekkür ederim...

Eğitim sürecinde araştırmanın gerçekleştirilmesi ve verimli bir çalışma ortamının sağlanması hususunda sağladığı tüm imkânlar ile gösterdiği anlayış ve hoşgörü için Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, Değerli Hocam Prof.Dr. Yunus Koç'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmamın uygulamalı kısmını gerçekleştirdiğim Hollanda'ya beni davet ederek çalışmamı yakından ve titizlikle takip eden danışmanım Vrije Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Harry Ganzeboom'a, bölüm başkanı Jacqueline van Stekelenburg ve desteğini gördüğüm tüm öğretim üyelerine gösterdikleri işbirliği ve misafirperverlik için çok teşekkür ederim.

Bu çalışma kapsamında Kasım 2015-Kasım 2016 tarihleri arasında Hollanda'da gerçekleştirilen alan araştırması, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından, 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı (2015/1) ile desteklenmiştir. Dolayısıyla alan araştırmamı gerçekleştirebilmem hususunda sağladıkları tüm olanaklar, ilgi ve desteklerinden dolayı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na en içten teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın Hollanda'da gerçekleştirdiğim alan araştırması bölümünde, kanaat önderi olarak değerli görüşlerini paylaşan resmî makamlardaki yetkililere, sivil toplum kuruluşları ve dernek başkanlarına, araştırmama sağladıkları destekler ile arkadaşlık ve samimiyetleri için "Anatolia" Türk öğrenci topluluğuna, ayrıca gösterdikleri ilgi ve değerli görüşleriyle araştırmama katkıda bulunan Hollanda'daki Türk toplumuna gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma sürecinde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve dostluklarıyla her zaman yanımda olan Mualla Köseoğlu, Esra Çetin, Kübra Korkmaz, İpek Demir, Çiğdem Karacaoğlan, Didem Kütri, Murat Aktan, Mustafa Hakan Aksoy, Melek Likoğlu, Tansu Kocabıyık, Yasin Sarı, Ayşe Çölgeçen ve isimlerini burada tek tek anmak mümkün olmasa da bu süreçte desteğini gördüğüm tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Ve başarımın en büyük mimarı olan, sonsuz destekleriyle her daim güç veren, motive eden, hayattaki en değerli hazinem olan "canım aileme;" fedâkar annem Kıymet Yaman'a, canım ablam Seyhan Şenel ve abim bildiğim İbrahim Şenel'e, canım yeğenlerim Şevval İrem ve Simay Duru'ya ve desteğini bir an olsun eksik etmeyip daima motive eden can yoldaşım, değerli eşim Ebuzer Mert Kahveci'ye, canım oğlum Yaman Alp'e ve tüm Kahveci ailesine varlıklarından ve desteklerinden dolayı gönülden teşekkür ederim.

Son olarak, onunla başlayıp onsuz bitirdiğim bu yolda en büyük motivasyonum ve desteğim olan, her koşulda bana duyduğu sonsuz güvenle başarıya ulaşmamı sağlayan, kızı olmaktan onur duyduğum Canımın İçi Babam Muzaffer Yaman'a şükranlarımı sunar ve sonsuz bir armağan olarak bu eseri hatırasına adamaktan şeref duyarım.

*Gülhan Yaman Kahveci
Ankara, 2021*

GİRİŞ¹

Göç, sosyal hareketliliği sağlayan önemli bir toplumsal olgudur. Yeniçağ başarılarından itibaren deniz ulaşım imkânlarının gelişmesi, Sanayi Devrimi'yle birlikte karayolu ve demiryolu ulaşım imkânlarının artması, dünyada kitlesel göçleri hızlandırmıştır. Ulus devletlerin teşekkül ettiği ve sınırların daha belirgin olduğu 20. yüzyılda ise savaşlar ve bu savaşlar sonrasında ortaya çıkan küresel ihtiyaç ve/veya zorunluluklar, yeni göç dalgalarının yaşanmasına sebep olmuştur. Göç ve göçmenlik sorunu bugün de uluslararası boyutlu bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Uluslararası göç raporuna göre;² 2017 yılında dünya üzerinde tahmini olarak %48,4'ü kadın, %51,6'sı erkek olmak üzere toplam 258 milyon uluslararası göçmen bulunmakta olup, toplam dünya nüfusunun %3,4'ünü oluşturmaktadır. Buradan hareketle önümüzdeki süreci ve dünyadaki dengeleri de yine göç hareketlerinin belirleyeceği ifade edilebilir.

Bir insanın doğup kültürünü aldığı toplumdan geçici ya da daimi olarak ayrılıp başka bir coğrafya ve toplumda yaşaması olarak tanımlanabilecek göçün, en temel sebeplerinden biri ekonomiktir. İnsanlar yaşadıkları yerde yeterli ekonomik imkânlarla sahip değillerse, iş imkânı ve maddi kazanç açısından fırsatların daha fazla olduğu ya da böyle olacağını umduğu yerlere göç etme eğilimi taşımaktadırlar. Bu sebeple kırsal kesimden kentlere, iş imkânının yetersiz olduğu yerlerden iş bulma umuduyla sanayisi gelişmiş bölgelere doğru göç hareketleri gerçekleşmektedir. Türkiye'de 1950'lerden itibaren tarımda makineleşme süreciyle ortaya çıkan işgücü fazlasının, kırsaldan kentlere akın etmesiyle oluşan iç göçler; 1960'lardan itibaren de sanayisi gelişmiş ve işgücü açığı bulunan Batı Avrupa ülkelerine yönelen dış göç hareketleri, ekonomik temelli bu sosyo-demografik duruma örnek teşkil etmektedir.

¹ Bu çalışma, doktora tez çalışması çerçevesinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursu ile 1 yıl süreyle (2015-2016 yılları arasında) Hollanda'da gerçekleştirilen alan araştırmasının ve doktora tezinin verilerini kapsamaktadır.

² BM Resmî Web Sitesi, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, 07.06.2018.

II. Dünya Savaşı'nın ardından nüfusu olumsuz yönde değişen Batı Avrupa ülkeleri, endüstriyel yapı içerisinde oluşan işgücü açığının giderilebilmesi için çeşitli ülkeler ile işgücü anlaşmaları imzalamışlardır. Bu kapsamda ilk olarak 1961'de Türkiye ile Federal Alman Cumhuriyeti arasında işgücü anlaşması yapılmış; bunu 1964 yılında Belçika, Avusturya, Hollanda ve Danimarka; 1965 yılında Fransa, 1967'de İsveç ve 1968 yılında Avustralya ile imzalanan anlaşmalar takip etmiştir. İşgücü anlaşmaları çerçevesinde işçi göçleri kanalıyla yoğun bir biçimde devam eden göç süreci, 1973'te Batı Avrupa'da yaşanan ekonomik krizle birlikte nispeten yavaşlansa da, 1974'ten sonra aile birleşimi, 1982'den sonra ise evlilik (aile kurma) kanalıyla devam etmiştir. Dolayısıyla ekonomik kriz dönemine kadar sadece işçi göçleri kapsamında göç eden erkeklerden oluşan homojen göçmen nüfus, bu dönem itibarıyla farklı kanallarla göç etmiş kadın, yaşlı ve çocuklardan oluşan heterojen bir yapıya dönüşmüş; göçmenlik statüsü de geçicilikten kalıcılığa şeklinde bir değişim göstermiştir.

Günümüzde en fazla Türk nüfusu barındıran ülke Almanya'dır. Batı Avrupa ülkeleri arasında Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük Türk nüfusunu barındıran ülke ise Hollanda'dır. Başkenti Amsterdam olan ülkenin 2017 yılı itibarıyla toplam nüfusu 17.081.507'dir. Hollanda'daki "batılı olmayan göçmenler" içinde Türkler 312 bini çifte vatandaş olmak üzere 400.367'ye ulaşan nüfuslarıyla ilk sırayı almaktadırlar.³

Türkiye'den Hollanda'ya başta ekonomik olmak üzere, çeşitli nedenlerle ve geri dönme niyetiyle başlayan göç hareketinin, bir süre sonra aile birleşimi ve aile kurma kanalıyla devam ederek zincirleme göçe dönüşmesi neticesinde, Hollanda'da kalıcı bir Türk nüfusu ortaya çıkmıştır. Göç sürecinde, göç eden kişiyle göç edilen yer arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim ile sosyo-kültürel temaslar kaçınılmazdır. Göç edenler, yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişimlere neden olurken kendileri de bu yeni çevreden etkilenmekte ve değişmektedirler. Dolayısıyla zamanla sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasi hayatta daha etkili bir rol almaya başlayan aile, akrabalık ve sosyal çevre bağlarıyla yaşadıkları ülkeye bağlanan Türklerle ev sahibi toplum arasında sosyo-kültürel ilişki ve temaslar, kaçınılmaz bazı sonuçlar doğurmuştur. Ev sahibi toplum ile kurulan bu ilişki ve sosyo-kültürel temaslar, kuşaktan kuşağa değişim ve gelişim göstermekte, dolayısıyla, Türk kültürünün sürdürülmesi ve aktarım sürecini de etkilemektedir.

Bu çalışma, doktora tez çalışması çerçevesinde TÜBİTAK'ın 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursu ile 1 yıl süreyle (2015-2016 yılları arasında) Hollanda'da gerçekleştirilen alan araştırmasının ve doktora tezinin verilerini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında, Hollanda'da yaşayan Türklerin ev

³ CBS, 2016; https://opendata.cbs.nl/statline/portal.html?_la=en&_catalog=CBS&table=Id=37296eng&_theme=1055.

sahibi toplumla sosyo-kültürel temaslarının durumu ile bu temasların Türk kültürünün sürdürülmesi/ev sahibi toplumun kültürünün benimsenmesi ve entegrasyon düzeyi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu bağlamda, Hollanda'da yaşayan Türklerin Türkçe ve Hollandaca dil yeterlilikleri, sosyal ve ekonomik yaşamdaki konumları, aile yapısı ve evlilik tercihleri, sosyal iletişim/etkileşim durumları, aidiyet duyguları, Türkiye ile ulus-ötesi bağları ve kültürel aktarım sürecine etkileri incelenmiştir.

Bu çerçevede göç, kültür ve kültürel süreçlere ilişkin kavramlar⁴ (kültürleşme, kültür şoku, amalgamasyon, asimilasyon, uyum vb.) ile uluslararası göçe yönelik yaklaşımlar ve ulus-ötesi göç teorilerinden yararlanılmıştır.⁵ Uluslararası göçe yönelik yaklaşımlar; ekonomik göç teorileri, tarihsel-yapısalcı yaklaşım, göç sistemleri teorisi bağlamında ele alınarak araştırma konusu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Göçün küreselleşmeyle birlikte aldığı yeni karmaşık yapıyı açıklamak içinse ulus-ötesi göç teorilerinden yararlanılmıştır. Ulus-ötesi göç teorileri,⁶ insanların tek bir kimlik, kültür veya vatandaşlık üzerinden değerlendirilemeyeceğini savunmakta; çok kültürlülüğe ve "insan sermayesi"nin önemine, ayrıca göçmenler arasındaki sosyal ilişkiler ağının göçün sürekliliğine olan etkisine vurgu yapmaktadır. Ulus-ötesi göçmenler, göç ederek yerleştikleri ülkede yaşarken aynı zamanda göç ettikleri ülkeye de yatırım yapma, ülkenin genel seçimlerinde oy kullanma, tatillerini göç ettikleri ülkede geçirme vb. yollarla bağlarını sürdürmeye devam etmektedirler (Şirin Öner, 2012, s. 21). Ulus-ötesi göç çalışmaları da asimilasyon kuramının varsaydığı gibi tüm göçmenlerin göç ettikleri ülkeyle bağlarını kopartarak, yerleştikleri yeni ülke ve topluma bütünüyle entegre olacakları varsayımının doğru olmadığını vurgulamaktadır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler sayesinde göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki iletişim bağlarının oldukça kuvvetli olması, ulus-ötesi göçü anlamlı kılan en önemli dinamiklerden biridir.

Kültür ve göçe ilişkin bu kavramsal ve kuramsal çerçeveden hareketle Hollanda'da yaşayan Türklerin ev sahibi Hollanda toplumuyla ilişkileri, sosyo-kültürel temasları ve bu durumun kültürleşme ve kültürel aktarım sürecine etkileri tartışılarak günümüzdeki duruma ilişkin tespitler ve geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılmıştır.

⁴ Berry ve Tischler, 1978; Gordon, 1964; Smith, 2007.

⁵ Abadan-Unat, 2006; Castels ve Miller, 2008; Massey, Arango, Hugo ve diğerleri, 2008; Toksöz, 2006; Yalçın, 2004.

⁶ Schiller, Bash ve Blanc, 1995.

